

Marlen Haushofer

Drobljenec in bela kava

Vsako drugo sobotno popoldne je obiskal svojo staro mater. In vsakič ga je postregla z drobljencem in belo kavo. Kot odvratno esenco življenja z materjo je oboje že kot otrok sovražil. Zdaj je bil moški srednjih let in ona še vedno ni vedela, da je ne prenaša. Bilo je neverjetno, toda tega očitno ni niti slutila, saj je bila obdana z okopom neomajne samozavesti, ki ga ni moglo sesuti prav nič. Tega tudi ni nameraval poskušati, saj se je ta komedija nekoč morala končati na naraven način, niti matere namreč niso nesmrtni. Do takrat pa se bo vsaj vsako drugo sobotno popoldne strogo držal pravil. Mater moramo spoštovati in jo imeti radi in neprimerno se je zadolževati, kaditi, popivati ali se prepuščati drugim razuzdanostim. Pri drobljencu in beli kavi je šlo za spodobno meščansko malico, glede katere se ni bilo kaj pritoževati.

Poplaknil je to drobljivo reč in eno uro vljudno in z velikim nelagodjem poslušal

Marlen Haushofer (1920–1970) spada med najpomembnejše avstrijske povojne pisateljice. Po maturi leta 1939 se je vpisala na študij germanistike in umetnostne zgodovine na Dunaju, naslednje leto se je poročila in se kmalu za tem z družino preselila v Gradec, kjer je sprva nadaljevala študij, a ga ni dokončala. Pisati je začela že v najstniških letih, vendar je svoja dela v različnih revijah začela objavljati šele po vojni, ko je vzpostavila tudi stike s sodobno dunajsko literarno sceno. Leta 1952 ji je uspel preboj z novelo *Das fünfte Jahr*, uspeh je požela tudi s tri leta pozneje objavljenim romanom *Eine Handvoll Leben*, za njeno najpomembnejše delo pa velja roman *Die Wand*, ki je izšel leta 1963. Po smrti je bila Marlen Haushofer nekaj časa nekoliko pozabljena, vendar je z razmahom feminističnega gibanja njen literarni opus spet pridobil veljavo.

materine nasvete glede zasebnih in poslovnih zadev, popolnoma neuporabne nasvete ozkoglede, stare ženske, ki ni imela pojma o njegovem življenju, nato pa si je smel na glavo povezniti klobuk in kot spovedanec po odvezi olajšano oditi, za celih štirinajst dni je bil svoboden človek. Ta obet ga je napolnil z resničnim zadovoljstvom in zares se je moral zbrati, da je ohranil resen obraz. Njegova mati namreč ni niti najmanj cenila vedrih moških, tako kot tudi vedrih žensk ali otrok ne.

Ko je za njim zaprla vrata in je zaslišal verigo, se je na mah vrnil k vsemu tistemu, kar je imenoval svoje življenje: kadil je, pil, nikdar ni nosil klobuka, varal je ženo, nadležne račune je preprosto vrgel v predal pisalne mize – dokler ni prejel opomina, jih nikdar ni poravnal. Za to ni imel razloga, vselej bi jih lahko nemudoma plačal, toda šlo je za simbolno dejanje, protest proti nečemu, o čemer sicer nikdar ni razmišljal. Namesto drobljenca in bele kave je jedel močno začinjen kruh, zraven pa pil črno kavo.

Njegova mati ni nikdar izvedela za njegovo škandalozno spremembo načina življenja, in celo kadar je kdo plaho namignil na to, se je le prezirljivo nasmehnila. Saj jo je vendar redno obiskoval, jo velikodušno podpiral, nikdar ni prišel brez klobuka in veselil se je običajne malice. Ljudje so slabi, lakomni in opravičljivi. Če je prav premislila, razen njiju sploh ni bilo omembe vrednih ljudi. Seveda je bila tukaj še njegova žena, toda ona je bila popolnoma nepomembna. Ker je bil zdrav, normalen moški – saj glede na to, kako ga je vzgojila, drugačen tudi ne bi mogel biti –, se je pač moral oženiti. Tega zakona ni poskušala spodkopati. Neporočeni moški, ki predolgo živijo pri materah, namreč ne uživajo velikega družbenega ugleda; sicer pa ji ni bilo niti najmanj do tega, da bi stregla in skrbela za odraslega moškega – za to je imel ženo.

Včasih se je nejevoljno spomnila časov, ko se njen sin ni vselej obnašal tako brezhibno kot dandanes. Saj ni nič čudnega, njen pokojni mož je imel namreč izjemno slab vpliv nanj in ga je spodbujal k neposlušnosti. Toda konec koncev je bil tudi njen mož nepomemben, bil je tujec, ki se je zaman poskušal vrniti med njo in sina. Po njegovi zgodnji smrti se je vse spet uredilo, in ker je bila precej dobro preskrbljena, seveda nikdar več ni niti pomislila na to, da bi se znova poročila. Zdaj je imela triinsedemdeset let, še vedno je bila dostojanstvena, vsekakor ni bila starka; bila je ženska, ki je na svetu potrebovala enega samega človeka, pa še tega le kot zrcalo, v katerem je lahko občudovala svojo všečno podobo. Odločila se je, da bo za tega enega in edinega spet spletla šal. Kako nenavadno, da je sleherni šal izgubil. Morda pa to sploh ni bilo tako nenavadno, ljudje so bili grabežljivi

in vsi so le gledali na to, kako bi lahko ukradli kakšen šal, predvsem šal iz prvovrstne volne, kakršno je za pletenje uporabljala ona.

On, ki ni slutil ničesar o tem najnovejšem daru iz ljubezni, je medtem z vedrim korakom stopal po dolgem kostanjevem drevoredu, ki je vodil do njegovega doma. Pravzaprav je nameraval obiskati ljubico – to je namreč najrajši storil prav ob teh sobotah –, vendar ga je nenadoma minilo veselje. Tudi v kavarno ni hotel; v bistvu sploh ni vedel, kaj želi. Tovrstni pomisleki so ga zadnje čase obhajali pogostejše in poskušal jih je na silo pregnati. Opazil je, da ga je zanos minil, toda ignoriral je to spoznanje, naredil še tri korake in se navsezadnje predal občutku brezvoljnosti. Ni razumel, kaj se z njim dogaja. Pred njim je bilo vendar štirinajst dni, ko bo lahko delal, kar bo hotel. Ženi nikdar ni dovolil vpogleda v njegove zadeve in ona, mehko, mirno bitje, je bila zadovoljna ali pa je vsaj dajala takšen vtis, kar pa je zanj bilo eno in isto. Skoraj nikdar ni pomislil nanjo. Prijetno se je bilo zavedati, da je doma; razumela se je na to, kako stanovanje napraviti udobno, in pri teh rečeh je imela okus in je bila prepričana vase. Poslovne partnerje je lahko kadarkoli povabil na obisk domov. Ko je pomislil na ta vabila, se je spomnil, da njegova mati nikdar ni bila dobra kuharica; vse je bilo praznega okusa, popolnoma nezačinjeno.

Stal je pred neko izložbo in v izložbenem oknu videl svoj odsev: velika, dostojanstvena pojava, moški v najboljših letih. Kot vsakič ga je njegova zrcalna slika tudi tokrat prestrašila. Vse bolj je postajal podoben materi, tega se ni dalo tajiti. Preblisnil ga je hiter, bežen občutek sovraštva do tega težkega obraza s podbradkom in mesnatim nosom, nato pa je ta občutek zmedeno izpuhtel.

Kot otrok je bil vendar – tako se mu je vsaj dozdevalo – podoben očetu. Vznemirjujoče je bilo, da so še poslednje sledi te podobnosti iz leta v leto čedalje bolj izginjale. Toda če je podobnost obstajala, se vendar ni mogla kar tako izgubiti. Končno je našel rešitev: ta podobnost mu je preprosto zlezla pod kožo in je zdaj živela v globlji plasti. Ta misel ga je nekoliko pomirila. Toda nato mu je prišlo na misel, da je pozabil očetov obraz. Jasno se je spominjal posameznih potez, toda teh ni bilo več mogoče združiti v obraz. Da se je sploh obremenjeval s tovrstnimi mislimi, je bilo milo rečeno skrb vzbujajoče. Vedno se je izogibal temu, da bi mislil na starše, in je sebe rajši pojmoval kot bitje, ki je pri dvajsetih letih izšlo iz nič, kot človeka brez preteklosti, ki ni imel nikakršnih odnosov z drugimi ljudmi. Spominjati se ni želel niti tistega kratkega obdobja, ko je do očeta čutil plaho naklonjenost, saj je bilo tudi to obdobje povezano z grozečo materino prisotnostjo. Bolje si je bilo domišljati, da tista leta niso nikdar

obstajala. Tukaj je stal, nepopisan list, človek, ki je ustvaril samega sebe. Ti sobotni popoldnevi so zanj seveda postajali vedno bolj mučni, toda prestajal jih je, kot bi bil v stanju rahle narkoze. Ženska, ki je bila slučajno njegova mati in pri kateri je tako strašljivo natančno poznal vsak vzgib, je bila v resnici tujka, ki z njim sploh ni imela nobene zveze. Opravljal je le svojo dolžnost, kot je družba pričakovala od njega, s čimer se je izognil še večjim neprijetnostim.

Z rahlo priprtimi očmi je strmel v steklo, ki je v zabrisanih dvojnih obrisih zrcalilo njegovo podobo. Njegov oče je imel temne, redke lase, njegovi lasje pa so bili rdečkasto plavi, zelo gosti in grobi. Sovražil je rdečkasto plave, grobe lase, rožnato kožo in to veliko pretežno meso. Vzdignil je glavo in njegov podbradek se je napel. Spomnil se je na ženo, na njeno kremno bledico in svilnate, temne lase. Imenitno je bilo biti bled in temnolas. Njegova žena je bila nasploh veliko lepša kot njegove ljubice, ki so morale biti nekoliko prostaške, da so mu bile všeč. Po njegovi krivdi se nekaj ni izteklo tako, kot bi se lahko. Zakaj pravzaprav? Ni razumel. Zdaj je bilo v vsakem primeru prepozno. Obšla ga je huda pobitost. Ta občutek je poznal, toda doslej ga je obšel le ponoči na poti domov, kadar je bil rahlo okajen. Tisti občutek, da je preklet in pogubljen in da ne ve, kdo v resnici je. Nekateri noči si je silno želel, da bi bil mrtev, kar je bila verjetno posledica alkohola. Vedno je bilo treba biti v pogonu, se venomer z nečim ukvarjati, vseeno s čim, potem je spet šlo. Toda danes ni bil pijan in bilo je pozno popoldne.

Z nasilnim premikom se je spet obrnil in se vrnil v drevored. Zdaj je vendarle nameraval obiskati ljubico. Zdaj je malodane tekkel. Da je spet imel pred očmi cilj in da je bil na poti, je bila skorajda odrešitev. Dokler je bil na poti, se mu ni moglo zgoditi nič. Tiho si je začel požvižgavati, pri čemer je fušal. Počutil se je rešenega. Velika beda ga ni pogoltnila, bolje je bilo pri žvižganju fušati, kot pa sploh ne žvižgati.

Na tej pozni poti proti domu je v nekem baru popil dve skodelici črne kave, pojedel zelo popoprano mesno rižoto in nato popil še en velik konjak. Klobuk je pozabil v garderobi.

Doma je takoj zaspal in se eno uro pozneje zbudil s hudimi težavami s srcem, vendar žene ni prebudil in je ves poten od strahu buden ležal do jutra.

Naslednja dva tedna je preživel kot običajno, na noben način si ni prizanašal in še trikrat je začutil svoje srce. Ženi za to ni povedal; misel, da bi pri nekem drugem človeku iskal uteho ali sočutje, mu je bila preveč tuja in neobičajna.

Dva dni preden je bil čas za obisk matere, se je počutil zelo slabotnega in bil je osoren do žene. Toda tako je bilo vsakih štirinajst dni in žena je to prenašala z blagim, nekoliko posmehljivim nasmeškom. Njen nasmešek ga je jezil, vendar je bil hkrati vesel njene flegmatičnosti, kot je temu pravil. Končno si je na glavo posadil klobuk in se podal v osovražen okoliš na drugem koncu mesta.

Materi je sedel nasproti za tisto mizo, ki je pritiskala v njegovo golen, na tistem naslanjaču, ki mu je povzročal bolečine v križu, in spraševal se je, kako lahko nekdo celo življenje živi med takšnim pohištvom. Mati je malico postavila na mizo in odsotno je začel jesti. Nenadoma se je spet počutil tako šibkega kot po enem od srčnih napadov; danes je bilo nekaj drugače kot sicer. Nato se je slišal, kako je osuplo in nejeverno vprašal: "S čim dobrim pa si mi danes postregla, to ima čisto drugačen okus kot običajno," in čutil je, kako se mu ta rahlo drobljiva reč z od nekdaj poznano sladkostjo topi na jeziku. Njegova mati je rekla: "Z drobljencem seveda, saj ne maraš nič drugega."

Skodelico z belo kavo je trdo položil na mizo in mater zgroženo pogledal. Opazila ni ničesar, tako kot nikdar ni opazila ničesar, rekla je le: "Ne pij tako naglo, da se ti ne bo zaletelo." In brez kakršnega koli prehoda je začela govoriti o sumljivih spletkah sosedu, ki je nedvomno nameravala utajiti njena pisma in iz njene kleti v nakupovalni vrečki odnašati premog.

Besede je slišal, vendar jih ni razumel, več kot preveč dela je imel namreč z nenadnim razsvetljenjem. Bilo je tako preprosto in razumljivo. Drobljenec in belo kavo je že od nekdaj oboževal, tega si le ni smel priznati. In vedel je, da ga ljubica nepopisno dolgočasi, da se mu črna kava, cigareti in alkohol gnusijo ter da mu je pozimi prijetno nositi klobuk in šal. Njegov prostor je bil tukaj, za to mizo, ki ga je tiščala v golen, in na tem naslanjaču, ki mu je povzročal bolečine v križu, ne pa v njegovem udobnem, okusno opremljenem stanovanju. Nenadoma so mu neplačani računi v predalu pisalne mize težko ležali na duši.

Zaslišal se je smeјati in smeјal se je, vse dokler se ni skoraj zadušil od drobtinic, tako da ga je mati potolkla po hrbtu. To je storila trdo in brez občutka, toda želel je, da ga udari na prav takšen način. Nato je bil utrujen in srce mu je divje razbijalo. "Preveč delaš," mu je mati obsojajoče rekla, "v svoji stari sobi bi se moral za kakšno uro uleči." Zbral je le še toliko moči, da je vstal in se poslovil.

Končno je vedel, kdo je. To je pomenilo, da si bo moral najti še drugo ljubico ter piti še več črne kave in konjaka. Od jutrišnjega dne bo verižno kadil in niti januarja si ne bo nadel klobuka.

Ko je mater v slovo poljubil na lice, se je zavedal, da ga bo preživela, in zlobno zmagoslavje glede tega je polagoma izpodrinil občutek, ki ga je nejeverno prepoznal kot sočutje.

Prevedel Janko Trupej